

БОЖА ІСКРА

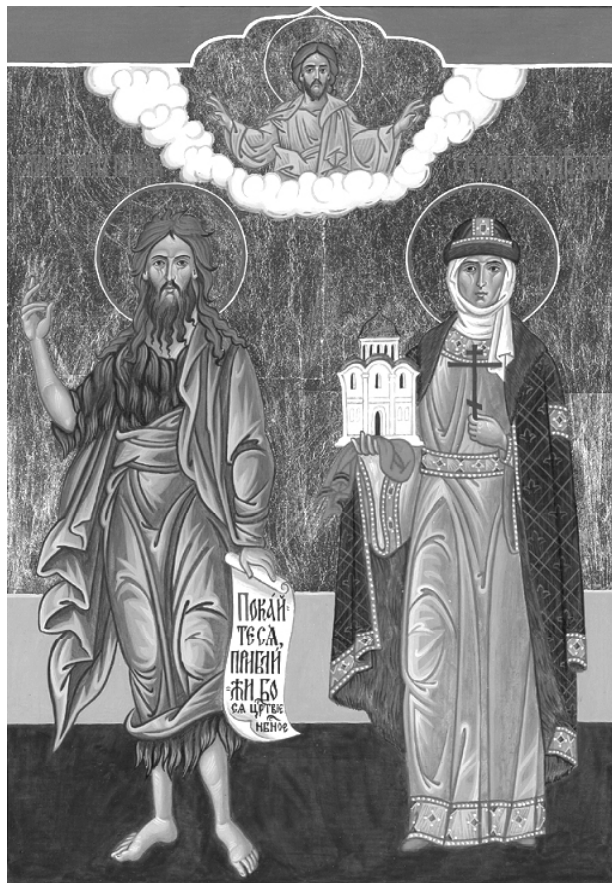
№ 7 (60) Липень 2017 року

ВИДАЄТЬСЯ ЗА БЛАГОСЛОВЕННЯМ БЛАЖЕННІШОГО ОНУФРІЯ,
МИТРОПОЛИТА КИЇВСЬКОГО І ВСІЄЇ УКРАЇНИ

ХРИСТІЯНСЬКА ІСТОРІЯ КИЇВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Важливі відомості про поширення християнства на Русі на початку і в першій половині X ст. зустрічаємо в договорах київських князів з греками. Руські купці, які проживали в Константинополі по кілька місяців, русичі-дружинники, що наймалися до візантійського війська і залишалися іноді у Візантії майже на все життя, сприяли поширенню християнства на Русі. Так, у договорі князя Олега з греками 911 року згадується про "роботаючих во греках Русі у хрест'янського Царя", де вони звичайно проймалися християнськими ідеями і, повертаючись на Русь, ширили їх серед своїх співвітчизників.

Особливо поширилося християнство в Києві за князя Ігоря, коли зв'язки Русі з Візантією зміцніли ще більше. Договір Ігоря з греками 944 р. вказує на наявність християн в дружині київського князя як на незаперечний факт. У ствердженні договору присягою бере участь уся Русь - нехрещена і хрещена. Зокрема, про додержування миру говориться в договорі так: "Ми же, скільки нас хрестилося, присягали в церкві святого Іллі, в соборній церкві, і перед покладеним чесним хрестом і хартією сею, дотримувати все, що написане на ній, не порушувати з неї нічого же; а хто порушить її з нашого боку, чи князь, чи інший хто, чи хрещений або нехрещений,

Іоанн Хреститель і свята рівноапостольна княгиня Ольга.

нехай не мають помочі від Бога, і хай буде рабом увесь вік майбутній, і хай заколотий буде своєю зброєю. А нехрещена Русь складають щити свої та мечі свої видобути (без піхов), об-ручі свої та іншу зброю, нехай клянуться у всьому, що написано на

хартії цій, дотримувати від Ігоря і від всіх бояр і от всіх людей от страни Рускія на майбутні роки і завжди".

Коли послы Ігореві вернулися до Києва разом з грецькими послами, присягу було повторено і тут, як і в Константинополі:

християни присягали окремо, а язичники окремо. Наш літописець говорить про це так: "Ранком покликав Ігор послів і прийшов на пагорб, де стояв Перун, вони посклали зброю свою і щити, і золото, і ходив Ігор до присяги і люди його, що були язичниками на Русі; а християнську Русь водили присягати в церкві святого Іллі, що над Ручаєм, на кінці Пасинчової бесіди, бо це була соборна церква, тому що багато було варягів християн і хазарів".

З цього документа видно, що за часів Ігоря християнство на Русі було дійсним фактом, насамперед серед княжої дружини, боярства та купецтва. Договір свідчить також про те, що воно вже мало неабияке значення в державі, бо в ньому спершу говориться про присягу християн, а уже потім про клятву язичників.

Община християн за часів Ігоря не обмежувалася тільки вищими верстами громадянства. Це підтверджується в умові Ігоря з греками дуже важливою вказівкою на те, що в Києві в ті часи існувала церква св. пророка Іллі. В літописі називається вона "сборная церква". Хоч би як розуміти цей термін, - чи як головну церкву, крім якої в Києві могли існувати ще інші церкви, чи як парафіяльну, а не домову церкву, - вираз цей свідчить, що за Ігоря в Києві існувала відкрита церква в ім'я св. пророка Іллі, релігійна шана до якого стверджувалася всупереч культу Перуна.

Продовження
на 2-й сторінці.

ХРИСТИЯНСЬКА ІСТОРІЯ КИЇВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

**Продовження.
Початок на 1-й сторінці.**

Все це дає підставу гадати, що християнство на Русі мало вже певний ґрунт як у вищих шарах суспільства, так і в масі населення.

По смерті Ігоря, що сталася невдовзі після угоди з греками, в 945 р.ч князем київським став трилітній син Ігоря Святослав, тобто фактичною правителькою на Русі була його мати, княгиня Ольга.

Докладно висвітлити діяльність її на користь християнству майже неможливо тому, що в нас немає, на жаль, про це достовірних даних. Скупі відомості, які донесли до нас "Повість временних літ", записані літописцем через півтора століття по смерті княгині. А що житіє княгині Ольги було складене вже по смерті й канонізації внука її св. князя Володимира, то літописці записували свої відомості з народних уст уже опоетизованими, і тому, як зауважує Д. Ліхачов, до цих свідчень доводиться відноситись обережно і критично. Ще російський письменник і історик М. Погодін зазначав з жалем: "Про рід дружини Ігорової, великої княгині Ольги, безсмертної в нашій історії з багатьох поглядів, досі не було сказано нічого достовірного".

Зокрема, точно невідомо, де народилася свята княгиня Ольга. За відомостями "Повісті временних літ" вона походила із Пскова, Лаврентіївський літопис називає і село Вибутіно, біля Пскова, але самого Пскова тоді ще не існувало.

Відомий дослідник пам'яток давньоруської літератури архімандрит Леонід в "Русской старине" за 1888 р., подав уривок з давнього Владимирського літопису, в якому зазначено, що "Ігоря (Олег) жени в бол-

Свята рівноапостольна княгиня Ольга.

гарех, поят за него князю іменем Олгу. І бе мудра велми". Версія про походження княгині Ольги з Пскова, на думку архімандрита Леоніда, виникла пізніше, коли вона заснувала це місто в Новгородській землі, надавши йому назву її рідного болгарського міста Плеснова, заснованого ще імператором Костянтином Великим.

І наші літописці, - продовжує автор, - які походили не з Новгород-

сько-псковської землі, а з серединної Русі, до XV ст. згадують, що св. Ольга походила з болгарського міста Плескова. Побічні дані, які спонукують прийняти цю думку, такі: княгиня Ольга мала своєю ключницею болгарку Малушу, матір св. князя Володимира, а своїм духовником і радником - болгарина, пресвітера Григорія. Болгарське походження Ольги, як гадає архім. Леонід, підтверджується і зверненням князя

Святослава до неї і до своєї дружини: "Не люблю ми єсть в Києві быти, хочю жити в Переяславці на Дунаї, яко то єсть середя земли моеї".

Красномовно говорить наш літописець про хрещення княгині Ольги. Щодо самого факту хрещення сумніву бути не може, але щодо місця й часу хрещення, то свідчення літописця, засновані на подорожі княгині Ольги до Константинополя, виразно забарвлені характером народної легенди. Візантійський імператор Костянтин VII Багрянородний, що постає в цій легенді як учасник, у своєму творі "Про церемонії візантійського двора", докладно описуючи всі дрібниці, пов'язані з прийомом руської княгині, зовсім не згадує про її хрещення. Якби така подія дійсно сталася, то імператор не міг би її замовчати, бо на хрещення князів-варварів візантійські імператори дивились перш за все з політичного погляду, як на поширення на них своєї влади.

Склад делегації княгині Ольги в її подорожі до Царгорода, що відбулася, як свідчать одні історичні джерела, в 957 р., або, як пишуть інші, в 946 р., свідчить, що вона мала далекосяжні державні цілі. Ольга бажала одержати з Візантії єпископа для свого народу, а для свого сина, Святослава, сподівався одержати руку дочки імператора і царську корону від нього, а також укласти з Візантією вигідний торговельний договір. Однак руська княгиня не досягла жодної з поставлених цілей, що викликало в неї глибоке незадоволення. Про це виразно свідчить її відповідь послам Костянтина VII після повернення до Києва, коли вони почали нагадувати Ользі, що імператор чекає її військової допомоги: "Скажіть, що я пришлю йому дари і військову допомогу, коли він постоїть у мене в Почайні стільки, скільки я стояла в Суді (в Золотому Розі в Константинополі).

**Продовження
на 3-й сторінці.**

ХРИСТИЯНСЬКА ІСТОРІЯ КИЇВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

**Продовження.
Початок на 1-й та 2-й
сторінках.**

Що кн. Ольга не була охрещена в Царгороді під час своєї подорожі свідчить і те, що імператор Костянтин VII, детально описуючи виявлений княгині Ользі прийом, завжди називає її слов'янським іменем - Ольга, ні разу не згадавши її християнського імені - Єлена. Костянтин VII теж був незадоволений зустріччю з руською княгинею. Про це свідчать копійчані дарунки, які імператор вручив княгині Ользі та її людям при першій зустрічі і на прощальному прийомі, де всім їм дано було мізерні грошові суми. Імператор так виявив своє незадоволення, бо не здобув сподіваних для імперії політичних вигод.

Прибувши до Києва розчарованою політикою Візантії щодо Русі, княгиня Ольга виряджає своїх послів до німецького імператора Оттона I, можливо, з тією ж метою одержати для Русі єпископа. Про це розповідає продовжувач хроніки Регінона Прюмського, вірогідно, від 967 р. Адальберт, архієпископ Магдебурзький. Оттон I сам мріяв про підпорядкування слов'янських країн і за його клопотанням на Русь був призначений єпископ Лібуцій, який затримався з від'їздом і помер у березні 961 р. Наступником йому був визначений монах Адальберт. Добре знаючи, що русини не бажають мати латинську ієрархію, але скоряючись волі Оттона I, він з титулом "єпископа руського" змушений був, з групою німецьких священників, в 962 р. відправитися на Русь. Його посольство не мало успіху. Вороже зустрінутий в Києві, німецький місіонер ледве встиг вибратися звідси живим.

Як бачимо, про хре-

щення княгині Ольги під час подорожі до Царгорода грецькі джерела не дають ніяких відомостей, ще безуспішніше шукати їх на Заході. Як же вирішують дослідники це питання?

Архімандрит Леонід гадає, що Ольга стала таємною християнкою відразу після смерті Ігоря, прийнявши хрещення в Києві, від свого радника і духівника, болгарського пресвітера Григорія, який згодом і поховав її. Академік Є. Голубинський також гадає, що "Ольга прибула до Царгорода вже охрещеною", тому з нею був і духівник її пресвітер Григорій, і "охрестилася вона в Києві" після смерті Ігоря. З нових дослідників чехословацький історик проф. А. Гнидяк і Ж.-П. Аріньон дотримуються тієї самої думки, розходячись тільки у визначенні дати хрещення. Дату хрещення княгині Ольги можна визначити за словом монаха Якова в його творі "Пам'ять і похвала князю Володимиру". У ньому він говорить, що княгиня Ольга після хрещення прожила 15 років. Згідно з цим свідченням, оскільки дата смерті княгині визначена точно - 969 р., то хрещення її припадає на 954 р. Версія ж про хрещення кн. Ольги під час подорожі до Царгорода, на думку Ж.-П. Аріньйона, могла виникнути і закріпитися в руських історичних джерелах лише після того і під впливом того, що князь Володимир прийняв хрещення з Візантії, за грецьким обрядом і зробив християнську релігію державною на Русі.

Отже, незважаючи на християнське сповідання кн. Ольги, на її державний розум та енергію, вона не змогла охрестити Русь і прилучити її до культурного та політично-могутнього християнського світу. Час для цього ще не настав. На перешкоді

стояли сильні поганські традиції, виразником яких був і син Ольги, князь Святослав. Але те, що княгиня Ольга прагнула бачити своїх підданих християнами, що її ставлення до християнства було прихильним, дуже сприяло тому, що за її управління Київською державою, християнство не тільки мало змогу ширитися, але й було посилене прикладом і діяннями самої княгині, яка була християнкою. Після смерті княгині Ольги настає короткий період реакції, прихильники якої гуртуються навколо молодого князя Святослава.

Святослав був справжнім духовним нащадком скандинавських вікінгів. Усе, що не належало до військових справ, його мало цікавило. Провадячи "войни многі", він навіть рідко бував у Києві. Спочатку він воював із сусідами на сході й півночі - вятичами, ясами, касогами та хозарами, а з 967р. почалася війна з болгарськими та греками, в якій Святослав і сам загинув, о войовничого світогляду Святослава випливало і його відношення до християнської релігії. Як слушно зауважує проф. Є. Голубинський, Святослав взагалі не міг виявляти нетерпимості до будь-якої релігії, а як останній вікінг на київському престолі сприймав християнство виключно з військового погляду на нього. Релігія любові й миру не відповідала його войовничому характеру, і тому сам князь і його дружина презирливо ставилися до тих, хто приймав хрещення. Літописець Нестор зауважує, - "аще хто хотяше креститися, не браняху, но ругахуся тому", тобто висміювали, бо як пояснює літописець, "невірним віра християнська уродство есть".

Незважаючи на негативне ставлення Святослава до християн-

ства, він мимовільно сприяв поширенню його на Русі. Військові походи Святослава перекидали його дружину в різні країни, знайомили її з різними культурними народами, які сповідували християнську віру. Так, у поході в Болгарію дружинники Святослава знайомилися з слов'янською християнською літературою і черпали з неї нові для себе християнські ідеї. Вони придивлялися до побуту і звичаїв християнських народів і не могли не помітити, що весь характер життя християнських народів безперечно кращий, зручніший і вищий у моральному відношенні від язичеського. Все це не могло не прихилити до християнства навіть огрубілих у битвах воїнів Святослава.

В історичній літературі висловлюється навіть припущення, що перебування Святослава в Доростолі, кафедральному місті глави Болгарської Церкви, могло зародити в князя думку про автокефальний устрій майбутньої Руської Церкви, але смерть раптово спостигла Святослава. Греки, які заздрили військовим успіхам Святослава і боялися його, нав'язали дипломатичні стосунки з давніми своїми ворогами печенігами і уклали з ними союз проти Святослава - язичника. Коли Святослав з невеликим загonom воїнів вийшов з Переяславця, щоб відвідати Київ, печеніги всім своїм військом напали на нього в нижній течії Дніпра і в битві з ними Святослав загинув. "Убіен бисть от печеніг в порозіх, - пише про нього літописець Нестор, - печеніжески же князь іменем Резега окова лоб Святослава і написа крут его так: чюжих іща і своя погуби, і пияше ім".

Ще за свого життя, зразу після смерті своєї матері Ольги, Святослав посадив у Києві свого старшого сина Ярополка, щоб самому віддатися військовим походам.

**Закінчення
на 4-й сторінці.**

ХРИСТИЯНСЬКА ІСТОРІЯ КИЇВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

**Закінчення.
Початок
на 1-й, 2-й та 3-й
сторінках.**

Вихований в дитячих літах своєю бабкою Ольгою і одружений з християнкою, полоненою грекинею в Болгарії, Ярополк не виявляв ворожих настроїв проти християн. Навіть навпаки, в Іоакимовому літописі є вказівка, що Ярополк був прихильний до християн і тим викликав до себе ворожнечу з боку сильної ще язичеської частини населення в Києві.

Наші літописи надто скупі на відомості про Ярополка. Більше згадок про нього в літописах західних. Згідно з ними Ярополк мав зносити із імператором Оттоном і польським князем Мечиславом, який прийняв хрещення 966 року, але в цих зносинах Ярополка питання віри не порушувалися. Під 979 роком наш Никонівський літопис коротко згадує: "Того ж року приходили послы до Ярополка з Рима від папи Бенедикта VII".

Не маючи будь-яких історичних даних про ставлення Ярополка до християнства, можна тільки сказати, що християни, за його правління користувалися повною свободою. Взагалі весь час від князя Ігоря до св. князя Володимира для християн на Русі нагадував світанок.

Як на світанку, коли

**Святий
рівноапостольний
князь Володимир -
онук
рівноапостольної
княгині Ольги.
День його пам'яті
відзначається
28 липня
за новим стилем.**

сонце ще за обрієм, сяйво його проміння розганяє морок і несе світло людям, які ще не бачать сонця, так ще задовго до хрещення Русі християнство проникало в Руську землю різними шляхами. Політичні й торговельні зносини, навіть війни Русі з сусідніми народами, сприяли тому, що в

язичеський світогляд тодішнього русина вливалися нові релігійні ідеї, перемагали той світогляд, хоч і самі також піддавалися певним його впливам. Сприятливою обставиною для поширення християнської віри на Русі було і те, що давній релігійний культ не був тут значно розвинутий, а тому язичество не могло дати енергійного опору християнству. Цим полегшувалося прийняття християнства для русинів, бо воно не зустрічало поважної перешкоди ні від старої культової обрядності, ні від представників її, організованого жрецького стану, який би міг ставати на боротьбу із християнством.

Але хоч як мало був розвинутий язичеський культ на Русі, проте і тут творив він певну духовну традицію довгих віків та поколінь. Тому і наш літописець, оповідаючи про затоплення Перуна, зауважує: "Коли тягнули його Ручаєм до Дніпра, плакали за ним невірні люди". І перший на Київській кафедрі митрополит-русин Іларіон у своєму "Слові про закон і благодать", прославляючи святого князя Володимира, відзначає між іншим, що деякі князи хрестилися не з радістю і "не з любов'ю, але боячись повелителя, бо його благовір'я з владою сполучене".

На Русі язичество держалося в масах традицією, тому його не трудно було використати в по-

літичних цілях, як це зробив Володимир у боротьбі проти Ярополка, що вбив свого брата Олега, а другою жертвою його мав бути Володимир. Діставши допомогу від норманів, Володимир вирушив на Київ і, спираючись на язичеське населення Києва, обуреного тісними зв'язками Ярополка з польським князем Мешком (Мечиславом), переміг Ярополка і позбавив його життя. Сумний кінець Ярополка, як свідчить літопис, був спричинений придворними інтригами. Наслідком перемоги Володимира над Ярополком була короточасна спроба оживлення язичества в Києві. Володимир ставив ідолів на київських горах та приносив урочисті жертви перед ними. Така тактика диктувалася політичними мотивами володаря, який сподівався на цьому ґрунті зміцнити єднання різних племен під владою Києва. Але реставрація старої язичеської релігії не могла вже бути тріумфом для неї, а скоріш нагадувала агонію її перед кінцем. Над Руською землею вже сходило Сонце Правди - Христос. Амінь.

Просимо читачів газети помолитись про здрав'я рабів Божих Юлії, Марини, Сергія, Олени, Арсенія, Ангеліни, Ксенії, Анатолія, Віктора, Людмили, Вікторії, Ольги, Миколая, благодійників Едуарда і Тетяни.

БОЖА ІСКРА

ПРАВОСЛАВНЕ ВИДАННЯ СВЯТО-МИКОЛАЇВСЬКОЇ ЦЕРКВИ

Газета видається з квітня 2003 року.

**РЕДАКТОР - протоієрей Володимир (СОШИН).
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: 27321, Кіровоградська обл.,
Олександрівський район, с. Бірки,
Свято-Миколаївська церква.**

ТЕЛЕФОН РЕДАКЦІЇ: (067)49-30-955.

E-mail: bozhaiskra@yandex.ru. Наш сайт: http://bozha-iskra.at.ua

**Свідоцтво про реєстрацію КГ № 0317-У
від 25.03.2003 року.**

**Видання розповсюджується безкоштовно.
Газету видруковано в друкарні РВО
«Олександрівщина» (смт Олександрівка).
Зам. . Тираж - 500 прим.**

Редакція уклінно просить читачів з повагою ставитися до православної газети і не використовувати її у господарських цілях. Читайте нашу газету і давайте читати іншим!